

Sint-Barbara in Genk

INLEIDING

Mochten we een doorsnee Genkenaar anno 1875 de vraag voorleggen of 4 december voor hem een speciaal belletje doet rinkelen, dan zou hij wellicht verbaasd opkijken en het hoofd neen schudden. Komen we echter een halve eeuw later met diezelfde vraag terug op de proppen, dan zal iedereen spontaan de naam van Sint-Barabara uitspreken. Waarmee maar aangetoond is dat volksgebruiken (en dus ook heiligenvereringen) inherent verbonden zijn aan plaatselijke omstandigheden, de heersende tijdsgeest en actuele gebeurtenissen van het moment. Want voor de ontdekking van de steenkool in de Kempense ondergrond, bestond hier geenszins de behoefte een heilige te eren waarmee niet direct affiniteit gevoeld werd. In 1907, amper zes jaar na de historische aanboring van de steenkoollagen in As en nog voor de eigenlijke exploitatie (de concessies waren nog maar juist toegekend), gaf men in Genk reeds de aanzet om de Heilige Barbara (later beter gekend als "Sint-Berb") als patrones der mijnwerkers te herdenken. Zo lezen we in de geschriften van pastoor Willems en we citeren letterlijk: *"Op Woensdag den 4n December 1907 werd te Genck voor den eersten keer het feest der H. Barbara gevierd. 's Morgens woonden de onder-geteekenden de H. Mis bij gezongen door den eerv. Heer Pastoor der parochie ter eere de H. Barbara tot voorspoed der koolmijnontginningen van Genck. 's Avonds vereenigden zij zich in den kleinen zaal van het 'Hôtel de la Cloche' onder voorzitterschap van den Heer Emiel Piron ingenieur van den Heer Evence Coppée. Dat God hunne onderneming zegene en de wenschen vervullen die zij vormen voor den vooruitgang en de welvaart onzer streken. Genck, den 4n December 1907."*

En die ondergetekenden waren onder meer naast pastoor J.C. Willems, burgemeester Lantmeeters, secretaris Olaerts en ingenieur Emiel Piron.

Het Sint-Barbarafeest, gevierd door onze mijnwerkers (en later ook door de Genkse brandweerlieden) is sindsdien lange tijd een echt doorvoeld volksfeest geweest.

De eerste vieringen waren evenwel louter een aanleggenheid voor de ingenieurs. Folklore, volksgebruiken en vieringen ter ere van schutsheiligen moeten inderdaad uit het volk zelf opborrelen om authentiek te zijn. Zo heeft het vrome karakter van de Limburgers hier een nieuwe folklore doen openbloeien rond de mijnarbeid.

"Ik herinner me nog heel levendig dat we vlakbij de lampenzaal het beeld van Sint-Barbara hadden geplaatst.

Geen enkel mijnwerker stapte voorbij zonder haar even te groeten" aldus ex-mijnwerker Francois Beelen uit Genk die van 1946 tot 1975 als ceremoniemeester bij de vieringen fungeerde. Maar met het verdwijnen van de steenkoolindustrie, dreigen ook de folkloristische gebruiken hierrond geleidelijk aan weg te deemsteren om gehuld te blijven in de rook van een wazige nostalgie.

Omdat niet alleen iedere artificiële invoering maar ook elke kunstmatige instandhouding van dergelijke gebruiken zinloos wordt, zullen de nu nog bestaande vieringen op den duur misschien verwateren en hun diepere bestaansredenen missen.

Het voorbeeld van Zwartberg toont dit pijnlijk aan. Want op 3 december 1966 werd – de zetel was dat jaar gesloten – de Sint-Barbaraherdenking in mineur gevierd. De ex-mijnwerkers voelden zich niet meer geroepen de festiviteiten bij te wonen. De tragische gebeurtenissen van dat voorbije jaar speelden hierin natuurlijk een aanzienlijke rol, maar het bewijst anderzijds dat tradities verwateren indien de bronnen ervan opdrogen. In het contactblad van de vriendenkring van het oud-mijnpersoneel van Zwartberg laat de auteur van dienst geen twijfel bestaan over de tanende interesse:

"De oproep in onze november-december editie ten spijt was de kerk te Zwartberg bij gelegenheid van de H. Mis ter nagedachtenis van de 197 – inmiddels 198 – overleden werkmakkers, niet te klein; wel integendeel.

*Zij, die nochtans de plechtigheid bijwoonden en zich nadien in het zaaltje onder de pastorij hebben aangemeld, zullen zich wel bewust zijn van de goede bedoelingen en voornemens van de geestelijke overheid en van diegenen die een vooraanstaande rol vervullen in het verenigingsleven te Zwartberg."*¹

Op 4 december 1987 gingen in Winterslag en Waterschei de laatste officiële bedrijfsvieringen van het Sint-Barbarafeest door, die bijgewoond werden door kaderleden, bedienden, opzichters en mijnwerkers.² Zoals gebruikelijk vonden de vieringen voor beide mijnzetels ook toen afzonderlijk plaats.

Zijn ergernis over de gescheiden vieringen sprak directeur Foblets tijdens de Sint-Barbaraviering van 1986 reeds als volgt uit:

"Het blijkt hier gemakkelijker twee voetbalploegen op hetzelfde plein te laten spelen dan twee gefusioneerde

¹ Bron: Vriendenkring van het oud-mijnpersoneel van Zwartberg, tweemaandelijks tijdschrift; januari-februari 1967.

² De zetel van Waterschei sloot de deuren op 10 september 1987 en die van Winterslag werd gesloten op 31 maart 1988.

mijnzetels in dezelfde zaal het feest van hun patroonsheilige te laten vieren”.

Nu nog, jaren na de sluiting van de Genkse mijnzetels worden door ex-mijnwerkers en verenigingen Sint-Barbaravieringen georganiseerd, weliswaar in een ander en minder officieel kader. Anno 2002 viert o.a. de koepel van de Christelijke Werknemersorganisaties (ACW) nog steeds het traditioneel Sint-Barbarafeest. In 2001 (het jaar van diverse feestelijkheden naar aanleiding van de herdenking van 100 jaar ontdekking steenkool in Limburg) organiseerde men in zaal de Kring (Waterschei) een emotionele Sint-Barbaraviering als eerbetoon aan alle ex-mijnwerkers. Het ABVV en de Genkse SP.a-afdeling steunden dit initiatief. De Vereniging voor het Behoud van het Mijnverleden fleurde de zaal op met foto's en allerlei attributen uit de ondergrond.

De ex-kompels aan hun partners werden zoals in de glorie-tijd getrakteerd op bier en broodjes. *“Dit moesten we gewoon doen”* getuigden de organisatoren want *“de viering honderd jaar steenkool ging grotendeels voorbij aan de kompels”*.

En tijdens de viering in 1994 in Winterslag waar ex-mijnwerkers in vol ornaat en in mijnwerkerspak aan het monument van de Mijnwerker een erehaag vormden, sprak Erik Christiaens, voorzitter ACW-Genk, de hoop uit dat het Sint-Barbarafeest ondanks de sluiting niet vergeten mag worden.

Niet uit nostalgische overwegingen, maar in de overtuiging dat Genk een toekomst heeft die verbonden zal blijven met het mijnverleden, aldus de voorzitter. De woorden van directeur Foblets tijdens de viering in 1987: *“Ik druk hier de wens uit dat het feest van Sint-Barbara mag blijven voortleven als een aangename herinnering”* zijn daarmee meer dan bewaarheid geworden. In diezelfde historische rede dankte Foblets al diegenen die ooit in de mijn hadden gewerkt. Deze laatste officiële viering van 1987 – met onder meer het uitreiken van de onderscheidingen – verliep verder volgens het traditioneel patroon (we komen er zo dadelijk nog op terug). Zowel in de Christus Koning Kerk van Waterschei als in de parochiekerk H. Hart van Winterslag werd de eucharistieviering toen nog massaal bijgewoond.

Sint-Barbara mocht dan wel tot het begin van de 20ste eeuw nagenoeg onbekend zijn bij de Genkse bevolking, ze werd nochtans reeds lang daarvoor aanbeden in andere regio's (uiteraard in de Waalse mijnstreken) ook in Limburg.

Bij wijze van anekdote vermelden we hier dat men op het einde van de 19de eeuw onder andere in Tongeren, Meeuwen, Hasselt en Neeroeteren Sint-Barbarabeelden vereerde om bijstand tegen *“den onvoorzien dood”* af te smeken. In Tongeren vertelde de volksmond zelfs dat

de plaatselijke Clarissen een relikwie bezaten van de H. Barbara. Elk jaar lieten verscheidene moeders hun kindjes met dit vermeend stoffelijk overschot aanstrijken.

Maar wie was die Heilige Barbara eigenlijk?

DE FIGUUR VAN SINT-BARBARA

Haar leven en dood

De biografie van Sint-Barbara is gehuld in nevelen van legenden, romantische fictie, valse getuigenissen en wazigheid (ze werd overigens in 1969 van de heiligenkalender geschrapt). Haar bekering tot het christendom situeert zich in het begin van de 4de eeuw, een periode gekenmerkt door felle christenvervolging. Ze was de aantrekkelijke dochter van een rijke heiden, Dioscorus genaamd. In Nicomedië (het huidige Turkije) leefde haar vader in de overtuiging dat hij zijn dochter kon beschermen tegen de verderfelijke invloed van het christendom (sommige verhalen beweren bij hoog en laag dat Sint-Barbara en haar vader in het Egyptische Heliopolis leefden en stierven).

Het verhaal van de toren is overbekend. Dioscorus hield zodanig veel van zijn dochter Barbara dat hij haar in een toren liet opsluiten, afgeschermd van minnaars en vooral van het christendom.

Maar zoals gewoonlijk in dergelijke situaties, bereikte hij slechts het tegenovergestelde.

Barbara hoorde via haar dienstmeisjes over de heldenmoed van de vervolgte christenen.

Zij ontbood een priester die zich vermomd had als geneesheer. In afwezigheid van haar vader doopte deze priester haar. In de badkamer van de toren liet zij een derde venster aanbrengen als symbool van de Heilige Drievuldigheid. De toorn die dit losweekte bij haar vader toen zij bekende, kent wel iedereen. *“Onze ziel ontvangt haar licht door drie vensters: den Vader, de Zoon en de H. Geest”* had ze zich moedig verdedigd. De legende gaat dan ongestoord verder. Er zijn overigens diverse variëteiten van het verhaal in omloop maar het resultaat komt steeds op hetzelfde noodlot neer. Haar vader wil haar dwingen het geloof af te zweren. Alle folteringen ten spijt (Christus verzorgt haar wonden 's nachts en de roeden waarmee ze afgeranseld wordt, veranderen in pluimen) blijft Barbara overtuigd christen.

Een zekere Petrus Ribadineira beschreef de folteringen die de stadhouder Martianus op haar liet uitvoeren in zijn 'Generale Legende der Heylighen' plastisch als volgt: *“Zoo beval hij aan twee beulen 'dat sy de zijden vande H. Maghet met ysere kammen oprabben souden, ende*

*daernaer brandende tortsen daer aensteken, ende haer met eenen hamer veel slaghen op haer hooft gheven souden' "*³ Ze wordt uiteindelijk veroordeeld om onthoofd te worden. Volgens sommige legenden vluchtte zij op een berg en stuwte op een rots die zich voor haar opende. Op die manier kon zij zich verbergen voor haar ziedende vader die per se de doodstraf persoonlijk wou uitvoeren. Twee herders zagen haar vluchten en ze werd door één ervan verraden. Haar vader sleepte haar voor stadhouder Martianus. De tiran beval dat ze tot haar schande naakt getoond moest worden in het publiek, maar op gebed van Barbara werd zij met een kleed bedekt.

Sommige verhalen beschrijven de feiten in een andere volgorde, doch haar vader is steeds eigenhandig de beul. Hij onthoofd zijn dochter. Kort daarop wordt hij geveld door een bliksemschicht. Ook de herder die haar had verraden, ontliet zijn straf niet. Zijn kudde veranderde in een zwerm sprinkhanen en zelf werd hij tot een steenzuil omgevormd.

Toen in 313 het Edict van Milaan de christelijke godsdienst toestond, verdwenen ook de martel-dodingen. Vandaar dat beelden van heiligen die voor 313 gestorven zijn, meestal afgebeeld worden met instrument van hun marteldood als belangrijkste attribuut (Barbara stierf waarschijnlijk in 306). Heiligen die niet de marteldood stierven, krijgen een attribuut toegekend waardoor ze het meest bekend zijn geworden. Sint-Barbara wordt dikwijls met de overwinningskrans en de palmtak afgebeeld; het zijn de symbolen van de martelares. Andere attributen zijn onder meer de toren, het zwaard en een pauwenveer die herinnert aan de roede waarmee ze werd geslagen door haar vader en die zoals gezegd in pauwenpennen veranderde. Ook de hostie en kelk komen vaak voor als symbool voor de laatste sacramenten.

Germaanse invloeden en het volksgeloof.

Een boeiende zijsprong die we hier willen maken, leidt ons naar de Germaanse invloeden die de kerstening binnenslopen. De heiligenvereringen in de vroege

Middeleeuwen worden soms verklaard als een gevolg van het heidense veelgodendom. De heidenen aanbaden diverse goden en de verschillende heiligen die het christendom aanbood, waren een logisch en dankbaar substituut tijdens de kerstening. Bovendien is de gelijkenis met de Germaanse heidenleer erg frappant. Historici ontkennen niet dat de Germaanse mythologie een nieuw leven is gaan leiden in de talloze volksverhalen die ontstonden na de kerstening en die varianten opleverden voor de vroegere godenleer. Onze eigenste Genkse priester-dichter Jan Mathijs Winters schreef in 1901 samen met zijn tijdsgenoot Jacobus Lenaerts een boeiend essay over die Germaanse heidenleer. (Ooit heb ik dit doorwrocht werk grondig doorgenomen toen ik van de Koninklijke Vereniging van Limburgse Schrijvers de opdracht kreeg een monografie te schrijven over het Limburgs driemanschap⁴). Winters verwijst hierin onder andere naar de gelijkenissen met de christelijke gebruiken. Samen met Lenaerts bevestigt hij alleszins de uitspraak dat diverse heidense tradities een christelijke betekenis toebedeeld kregen. Zo schrijven ze letterlijk: "*Gewoonlijk lagen bij den tempel (nvda: bedoeld wordt de Germaanse tempels) eene bron of een vijver, waarin de offerlijken verzonken werden. Veel dezer zijn in de kristene tijden aan heiligen toegewijd en bestaan nog tot op hedendaagsch.*"⁵ Zo ook kent de legende van Sint-Barbara heidense trekjes gebaseerd op de Germaanse mythologie. Zo dadelijk daarover meer. Maar we mogen hierin ook niet overdrijven. Tijdens de laatste goudag die onze kring in het voorjaar 2002 organiseerde, brak Keltenkenner Luc Machiels terecht een lans voor de herwaardering van de studie der Keltische invloeden op onze beschaving.

Echter, alles willen herleiden tot een Keltische of Germaanse bron, is van het goede teveel. Toegegeven, toen paus Gregorius de Grote van Tours in 601 een richtlijn uitvaardigde om verscheidene heidense tradities een christelijke betekenis te geven, was het uitgangspunt uiteraard de 'heidenen' gemakkelijker te overhalen zich te 'bekeren'.

Zo stelde hij voor martelaren te vereren in bomen waar volgens de oude heidense gewoonten de bosgeesten plachten te toeven. Ook werden er beeltenissen van heiligen geplaatst en rezen kapellen uit de grond van de vroegere vereerplaatsen.

³ Bron: *De Heilige Barbara in de Volksdevotie en de Folklore*, Dr. H.H. KNIPPENBERG in Hoger Leven, 1° jaargang nr. 20 (15 mei 1927) p. 634

⁴ Deze vierdelige monografie, uitgave KVLS - Limburgse Monografieën, is nog steeds te verkrijgen (1999-2000)

⁵ Lenaerts J, en Winters J.M. in de Germaansche Heidenleer, Uitg. Van In, Lier 1909 p. 18

Wat heeft deze escapade nu met Sint-Barbara te maken? Welnu, uitgaande van het feit dat de Keltische en Germaanse denkwereld en verhaalmotieven die de heidense mythen kleurden, de christelijke hagiografieën (levensbeschrijvingen van heiligen) beïnvloedden, kunnen we vaststellen dat deze volksverhalen de heiligenlegenden zijn gaan voeden. Ook de iconografie (en dus de afbeeldingen van heiligen met hun typische attributen) is grotendeels bepaald door deze legendes. Laat ik enkele voorbeelden aanhalen om deze stelling te illustreren. In de Noorse mythen leeft Frigga als een Germaanse vruchtbaarheidsgodin. Zij is de tweede vrouw van Odin en staat naast Freya die eveneens gekoppeld wordt aan de vruchtbaarheid, zij het dan meer geassocieerd met de ongeremde seksbeleving. Welnu, Sint-Barbara wordt vaak als christelijke tegenhangster van Frigga beschouwd. Frigga, de vruchtbaarheidsgodin in positieve zin, is gerelateerd aan huiselijk geluk en moederschap.

Zo ook wordt Sint-Barbara met de vruchtbaarheid geassocieerd. Er bestaat in dit verband een oud volksgebruik om boomtweijgjes van kersenbomen (of ook wel vlierstruiken) rond 4 december in water te zetten. Bloeien deze takjes rond Kerstmis dan voorspelt dit geluk in de liefde en garandeert de vruchtbaarheid. Ook bij de Germanen stond een bloeiende tak symbool voor vruchtbaarheid. Sint-Barbara werd bovendien vaak aanbeden om de akkers vruchtbaar te houden. Een andere analogie herkennen wij wanneer Barbara's vader getroffen wordt door de bliksemschicht. Winters toonde in het reeds eerder aangehaalde werk aan dat in de wat hij Germaanse 'natuurverhevelingen' noemde,

de bliksemschichten als wapens van de goden fungeerde, vaak in de vorm van een bijl of een zwaard. De legende van Sint-Barbara hanteert dezelfde elementen. Het volksgeloof is een studie op zich waard. We hebben hier even uitgeweid maar kunnen natuurlijk niet alle elementen uit de Germaanse mythologie aanhalen. Wel verwijzen we nog graag even naar de gewoonte die velen onder ons nog meemaakten om op het feest van Sint-Barbara die andere heilige man, namelijk Sint-Niklaas uit te nodigen (ook Sinterklaas heeft overigens verschillende heidense wortels en elementen van Wodan overgenomen).

Ik herinner me nog goed hoe we op 4 december ons bord vol snoepgoed aantreffen. Sint-Barbara werd in het volksgeloof aanzien als dienstpersoneel van de goede heilige man, Sinterklaas. Omdat op 4 december de lagere scholen daarbij een dag vrijaf gaven, lag het voor de hand dat mijnwerkersgezinnen Sinterklaas op de dag van hun

patrones uitnodigden. Een laatste verwijzing naar de heidense gebruiken wens ik nog even te belichten. Het verchristelijken van heidense tradities houdt ook in dat geneeskrachtige kruiden die de Germaanse voorouders gebruikten, later een 'christelijke' naam kregen. Denk bijvoorbeeld aan het Sint-Janskruid. Maar ook het Sint-Barbarakruid bestaat.⁶ In de volksgeneeskunde gebruikt men dit plantje om zijn waterafdrijvende en bloedzuiverende eigenschappen. De verwijzing naar de naam Sint-Barbara is niet meteen duidelijk maar sommige menen dat de roze zaden het bloed van de gefolterde heilige symboliseren.⁷

Sint-Barbara als patroonheilige.

De verering van Sint-Barbara dateert al vanuit de vroeger Middeleeuwen (ze wordt overigens veel afgebeeld in middeleeuwse kunstwerken). Vooral in Noord-Frankrijk en de Nederlanden was zij enorm populair. Dat zij ook in Limburg werd aanbeden, vermeldden we reeds in de inleiding. Samen met de H. Catharina en de H. Magdalena is zij één van de drie heilige maagden. Zij wordt trouwens vaak samen afgebeeld met de H. Catharina die beiden onthoofd werden na pijnlijke martelingen. Sint-Barbara symboliseert het actieve, werkzame mystieke leven terwijl de H. Catharina (vaak afgebeeld met het bekende rad waarop ze werd gefolterd) veeleer voor de beschouwende mystiek model staat.

De heilige Barbara behoort verder tot de veertien bijzondere noodheiligen die aanroepen wordt om bescherming af te smeken tegen allerlei onheil. Juist omdat haar vader plotseling doodgebliksemd werd, staat Sint-Barbara symbool voor beschermheilige tegen een schielijke, onvoorziene dood.

Mijnwerkers kunnen op elk ogenblik geconfronteerd worden met een plots ongeval.

Zij wendden zich daarom tot Sint-Barbara net zoals uitoevenaars van andere gevaarlijke beroepen (zoals o.m. brandweerlieden en artilleristen).

Al wie met dynamiet werkt (ook in mijnen en groeven) grijpen terug naar de bescherming van de H. Barbara.

⁶ Het standaardwerk 'Compendium van rituele planten in Europa (uitgave Mens en Cultuur, Gent, geschreven door Marcel De Cleene en Marie-Claire Lejeune; 1340 pagina's en daarmee een aanrader voor lange winteravonden; kostprijs € 125,00) is in dit verband een aanrader. Het geeft een fascinerend overzicht van medische en cultuurhistorische gegevens over plantaardige gewassen.

⁷ Dit meent o.m. dr. H.H. Knippenberg (o.c.)

Opmerkelijk detail is dat de kruutkamer op Italiaanse oorlogsschepen 'santabaraba' genoemd werden. Ook in Frankrijk heetten deze kamers 'la Sainte barbe'.

Dat Sint-Barbara ook aanroepen wordt tegen de bliksem spreekt voor zichzelf.

De heilige Barbara wordt dikwijls afgebeeld met de toren en vandaar dat ook klokkenluiders- en gieters, beiaardiers en leidekkers haar vereren.

Een uitputtende lijst opsommen waarvoor Sint-Barbara allemaal wordt aanroepen, zou een studie op zichzelf vergen.

In het kader van ons verhaal past het nochtans even te blijven stilstaan bij de verering door de mijnwerkers om van een plotse dood gevrijwaard te blijven (de vieringen zelf behandelen wij in een volgend hoofdstuk). Vlaamse handschriften uit de 15de eeuw formuleerde de angst voor een schielijke dood reeds als volgt:

*"Heilige Barbara Maghet
Die de schoone kroone draget,
Boven alle martelaressen edel jonckvrouw,
Sta mij bij dat ik mag biechte met een waer berouw,
Eer ik van deze wereld scheiden zou"⁸*

In de Gazet van Genck (jaargang 1929) staat duidelijk verwoord dat de mijnwerkers Sint-Barbara om bescherming tegen een plotse ramp afsmeekten. De reporter schreef in zijn verslaggeving over de Sint-Barbaraviering in 1929:

"Vele mijnwerkers (...) zijn op Sint-Barbaradag ten heilige tafel genaderd. Hoe moet de heilige Barbara gejubeld hebben en met vreugde al de gebedkens opgedragen hebben aan O.L. Heer, zeggende 'Dit zijn, O Jezus, de verzuchtingen van mijne mijnwerkers; zie goedgunstig op hen neder, bescherm hen voor een vroegen en onvoorzien dood, waaraan zij dagelijks zijn blootgesteld."⁹

De diverse bidprentjes die gebruikt werden door de mijnwerkersverenigingen met de typische arbeidersgebeden, verwijzen steevast naar deze beschermingsbede. De spreuk: "*H. Barbara, bescherm ons in alle gevaren*" laat bijvoorbeeld niets aan onduidelijkheid over.

Ook in talloze gedichten en liederen wordt Sint-Barbara verheerlijkt als patrones (o.a. tegen die onvoorziene dood). Onlangs bij de voorstelling van het boek "*Tussen schachttoten en steenstort*" (22 september 2002) alludeerde de auteur Rik Thomas nog terloops op de compositie van de vierstemmige mis voor koor en orkest door Marcel Oger gerealiseerd (Oger zal later

beter gekend zijn als Mark Liebrechts). Zijn 'Missa in honorem sanctae Barbarae' werd in opdracht van directeur Allard gecomponeerd om bij de kerkwijding van de Sint-Albertuskerk uitgevoerd te worden (de oorlog besliste er evenwel anders over). De arbeiders moesten eraan herinnerd worden dat de H. Barbara hen voortdurend bijstond (vandaar ook de opdracht van de directeur-gerant om de Sint-Barbaratore in de Sint-Albertuskerk te laten ontwerpen).

De H. Barbara fungeert uiteraard eveneens als patroonheilige van allen die naar haar vernoemd zijn (met alle afleidingen inbegrepen). De naam Barbara zelf is afgeleid van het Griekse 'barbaros', wat 'vreemd' of 'buitenlands' betekent (met name geboren elders dan in Griekenland - de Grieken noemden alle volkeren buiten hun grenzen overigens 'barbaren').

Sint-Barbaravieringen in Genk.

Aan de hand van een paar terugblikken belichten we nu summier het verloop van enkele Sint-Barbaravieringen van de mijnwerkers. Zo startten de plechtigheden in Waterschei in de parochiekerk Christus Koning met een dankmis ter ere van de patrones Barbara. Een voorbeeld: we noteren 1957. De koren Sint-Cecilia en de Heivinken luisterden de eucharistieviering op. Met vlaggen en muziek trok men in stoet achter de vaandels der verenigingen naar het kerkgebouw. Inderdaad, de Barbaravieringen werden immers traditioneel ingezet met een dankmis ter ere van de patrones der mijnwerkers in de plaatselijke parochiekerken.

Het verenigingsleven van de betreffende mijnwijk werden aangezocht om de H. Eucharistieviering mee te helpen verzorgen (herinner u dat het sociaal-cultureel leven door de mijndirecties werd gedirigeerd). In de jaren vijftig komen we steevast de koren Sint-Cecilia en het gerenommeerde knapenkor de lustige Heivinken tegen als begeleiders in de mis. Na de kerkelijke plechtigheden werden de vieringen verder gezet met het uitreiken van de medailles, de zogenaamde nijverheidstekens Laureaat van de Arbeid.

In Waterschei gebeurde dit in de Casino. Zo lezen wij in het informatieblad van het personeel der N.V. Kolenmijn André Dumont over de viering in 1957: "*In treffende bewoordingen stelde de heer directeur-gerant (M. Soille) deze mensen (bedoeld wordt de verere-merkten) tot voorbeeld van de jongeren. Een gezellig samenzijn besloot*

⁸ Kanunnik VANDE VELDE, V., 'Feesten van het Kerkelijk Jaar en hunne Volksgebruiken', Uitg. Excelsio, Brugge 1929 p. 96

⁹ Heidebloemke Genk, jrg 45 n° 6 - 1 december 1986 p. 213 (door Koen VAN DE VOORDE)

*verder deze heuglijke plechtigheid.”*¹⁰ En een paar jaar later – inmiddels was de heer Camille Vesters directeur-gerant – lezen we over de viering van 1959: *“In de clubzaal van het Casino ging een gezamenlijk feestvergadering door in tegen-woordigheid van de plaatselijke geestelijk en burgerlijke overheid.”*¹¹

Om de feestelijkheden te beschrijven wendden we ons graag tot een onbekende bron (een persknipsel uit 1954 – de naam van de perscorrespondent werd niet vermeld) die het feest van de mijnwerkers plastisch en met dichtelijke aspiraties verwoordt: *“Geen draaiende wielen in de schachtoren, geen autobussen of trams die aan de mijngangen arbeiders uitspuwen. Geen ronkende motoren, maar rustig wapperende vaandels op de mijntorens en de parochiekerken. Daarbij een stemmige winterzon, die het feest van Ste-Barbara, patrones der mijnwerkers, een bijzonder luister bijzette.”* Een fraai begin voor een nieuwe roman, lijkt me.

In Waterschei speelde het Casino als feestruimte een belangrijke rol in de Sint-Barbaravieringen (na de verkoop van het Casino gingen de feestelijkheden door in zaal De Kring). Na de mis ging men er stoetsgewijs (de harmonie Sint-Barbara op kop) naartoe. De directeur-gerant bedankte naar jaarlijkse gewoonte de gedecoreerden, reikte de eretekens en diploma's uit, maar maakte ook van de gelegenheid gebruik om een overzicht te schetsen van de ontwikkelingen in het voorbije jaar en de toekomstverwachtingen.

De gelegenheidstoespraken raakten bovendien vaak pijnpunten aan, maar ook gunstige ontwikkelingen werden belicht. Laten we enkele voorbeelden aanhalen. Zo stipte in 1961 de heer Vesters fier de invoering van de schrijdende ondersteuning aan in de mijn van Waterschei. Dat jaar werd ook de vijfdaagse werkweek ingevoerd. Een paar jaar eerder – we noteren de Sint-Barbaraviering van 1958 – kon hij niet anders dan de slechter wordende toestand in de (Europese) mijnnijverheid betreuren.

In het personeelsblad van 1958 lezen we: *“De Heer Vesters wenste echter op een feestdag als deze de goede stemming niet te verstoren. Hij dankte de Heilige Barbara voor de genoten bescherming (...).”*¹²

In 1986 echter moest directeur Foblets een somber beeld ophangen. *“De plannen van manager Gheyselinck ken ik niet en veronder-stellingen wil ik u niet meedelen om polemieken te vermijden”,* zo luidde zijn boodschap. En in 1981 waarschuwde directeur Foblets voor het gevaar (sic!) van de werktijdverkorting. Hoe dan ook, de kameraadschap stond centraal tijdens de Sint-Barbaravieringen. Citeren wij even uit de toespraak van Vesters tijdens de viering van 1962: *“Er is geen gelegenheid*

*waarvoor ik met meer genoeg een toespraak houd dan deze van ons Sint-Barbarafeest. Het is een vergadering met een intieme sfeer, waarin we werkelijk “onder ons zijn”*¹³ Voor de bedienden bood de directie traditiegetrouw een aparte receptie aan.

In Zwartberg ging deze viering door in de refter van het gebouw der centrale administratie (het huidige PLOT). De bijschriften die de foto's in de personeelsbladen begeleidden, getuigen allemaal van een exuberante feestroes (*“Schenk de glazen nog maar eens vol, schijnen deze opzichters te zeggen”* en ook *“allemaal vrolijke gezichten bij onze bedienden. Kan het anders, het is maar eens in het jaar Sint-Barbara”*¹⁴).

In Winterslag gingen de feestelijkheden door in zaal parkhotel terwijl de Werkliedenbond Sint-Eventius Winterslag jaarlijks een aparte Sint-Barbaraviering hield. De jaarlijkse vieringen – al kwam ook hier het onderscheid tussen arbeiders en het hoger kaderpersoneel tot uiting¹⁵ – moeten hoe dan ook als een teken van erkenning van de mijnwerker als onontbeerlijke schakel in het productieproces geëvalueerd worden. De lofwoorden die de directie en de burgerlijke overheden uitspraken, gingen overigens gepaard met aangepaste feestelijkheden voor de mijnwerkers (de echtgenotes en mijnwerkers vierden 'hun' feestdag verder in familiekring of aan de feestdis van hun verenigingen).

Vanaf 1947 ontving ook het Genks gemeentebestuur op 4 december een delegatie op het gemeentehuis.

In 1954 begroette burgemeester Gerard Bijmens voor het eerst het brandweerkorps op de plechtigheden.

Aan het monument der gesneuvelden en aan het A. Dumontgedenkteken legden een mijnwerker en een brandweerman samen bloemen neer.

De traditionele Sint-Barbarajaarmarkt vond toen plaats op het Marktpllein. *“Honderden marktkramers en attracties vulden de standplaatsen. Duizenden personen uit Genk en omgeving bezochten de jaarmarkten”* aldus een persartikel uit 1954. Sint-Barbara wordt ook nu nog jaarlijks gevierd door de Genkse brandweertlieden (met onder meer een

¹³ Personeelsblad 'Bij Ons te Waterschei' jrg 6 n° 3

¹⁴ Personeelsblad der NV Cockerill-Ougrée, afdeling Steenkoolmijn van Zwartberg, 'Nieuws van Zwartberg' jrg. 3 n° 4 (december 1959) p.8

¹⁵ Zelfs in de kerk zaten de ingenieurs tijdens de Sint-Barbaraviering vooraan. En in Winterslag was de processie van de Eertse Cité met de directeur-gerant en andere directieleden ook de grootste processie. Opmerkelijk is ook dat toen in 1994 Sint-Barbara gevierd werd de ex-mijnwerkers (de laatste zetel sloot op 30 september 1992) een viering in de badzaal van de zetel in Zolder hielden, terwijl de kaders het feest in de ruimte van KRC Genk organiseerden met een receptie en eetmaal. De arbeiders daarentegen richtten op eigen kosten een barbecue in in Zolder. Zelfs na de sluiting bleef het standenverschil bestaan...

¹⁰ Personeelsblad 'Bij Ons te Waterschei' jrg 1 n° 1 – jan. 1958

¹¹ Personeelsblad 'Bij Ons te Waterschei' jg 3, nr.1, jan. 1960

¹² Personeelsblad 'Bij Ons te Waterschei' jg 2, nr. 1 jan. 1959

dankmis, het neerleggen van bloemen aan het A. Dumontmonument en het oorlogsgedenkteken, een ontvangst en toespraak van de commandant, het zegenen van de brandweervoertuigen en het uitreiken van de medailles aan de brandweermannen).

De vieringen hebben een hele evolutie doorgemaakt. Waar in het begin de religieuze aspecten voorop stonden, groeide het feest uit tot iets dat meer een volkskarakter kreeg.

Hoewel de mijnwerkers nog intens vierden, ging de aandacht voor de schutsheilige, geleidelijk aan meer naar het amusement en het wereldse.

De voetbaltornooien, het samen eten en drinken, de kolenslag (waarover zo dadelijk meer) met overdreven competitie om toch maar zoveel mogelijk te produceren, de Sint-Barbaraveldloop (die ook nu nog georganiseerd wordt en waaraan honderden atleten deelnemen ¹⁶), het zijn allemaal elementen die aan de verbondenheid met de patroonheilige in se voorbijgaan. Deze evolutie ging nog verder en het feest werd door vele mijnwerkers op den duur meer als een extra betaalde vrije dag ervaren. Treffend verwoordde een mijnwerker dit in het weekblad 'Hier Genk' van 1 december 1982 als volgt: *"Vroeger was dat altijd feest, hier in de Casino met eten en drinken dat ons werd aangeboden door de directie. Dan werden de medailles uitgereikt. Maar dat is zowat het enige wat nu nog overblijft. Nu gaat iedereen alleen zijn eigen weg, rustig een pintje drinken. Het is een verlofdag zonder meer geworden."* ¹⁷ Ook de gastarbeiders in Genk (de naam Wim Canini spreekt hier boekdelen) – zelfs Turken en Marokkanen die weliswaar de H. Mis oversloegen – vierden Sint-Barbara uitbundig. Zo getuigde een allochtone mijnwerker in 1982: *"Voor mij is het feest van Sint-Barbara een dag vrijaf. Ik ga vrijdagavond pinten pakken met mijn vrienden. Turken en Vlamingen onder elkaar, allemaal mijnwerkers, fijn en gezellig bijeen."* ¹⁸ Alom bekend is dat de Italiaanse ACV-afdeling Zwartberg-Waterschei met ambiance Sint-Barbara eerde. In alle wijken groeide via allerlei verenigingen Sint-Barbaradag uit tot een echt volksfeest. Vrouwengildes bereidden de feestmaaltijd, heuse Sinterklaasvieringen werden op het getouw gezet (o.a. door de KWB), familiefeesten en tombola's werden ingericht (ook de mijnwerkers-brancardiers droegen hun steentje bij); kortom de vieringen verliepen stemmig. Ter illustratie lezen we volgend persberichtje uit 1971: *"In 53 plaatselijke afdelingen organiseerden ACV en ACW de mijnwerkersfeesten die gepaard gingen met*

kerkelijke plechtigheden, ontvangsten in gemeentehuizen, algemene vergaderingen en feestavonden". ¹⁹

De feestdag van Sint-Barbara was een echte hoogdag. Trouwens, niet enkel in de parochiekerken van de mijnzetels, maar ook in andere parochies en plaatsen vonden feestelijke bijeenkomsten plaats (denk maar aan alle Genkse bonden van de gepensioneerden aangesloten bij het ACW, maar ook aan de vieringen in de Clarissenkerk, in het rustoord Herfstvreugde, in Termien waar de mijnwerker-brancardiers geijverd hebben dat ook niet-mijnwerkers konden deelnemen aan de feestelijkheden in de Schom, in de kerk van Boxbergheide waar zich destijds vele mijnwerkers vestigden, de dekanale Sint-Martinuskerk, de kerk in Sledderlo en elders).

Ook de kinderen van de mijnwerkers profiteerden van deze hoogdag (herinner u dat Sint-Niklaas dan kwam). Natuurlijk waren niet alle mijn-werkers aangesloten bij een Barbaragilde (gesticht in de jaren '30) of een mijnwerkers-brancardiersgilde. Een kleine kanttekening hoort hier op zijn plaats. Het zou een interessante studie opleveren om aan de hand van de diverse Sint-Barbaravieringen een beeld van de mijnnijverheid in Limburg te reconstrueren (wie voelt zich hiertoe geroepen?). Zo schreef Maurits Standaert in 1968 reeds n.a.v. de viering in dat jaar: *"Aan de hand van de St.-Barbaravieringen, hun uiterlijke vorm en inhoud van de toespraken der mijnwerkers, zou men een geschiedenis kunnen schrijven van de mijnnijverheid en van de sociale opgang der mijnwerkers. Het schijnt dat in een lang verolagen tijd – toen de mijnarbeiders nog 'kompels' en 'putters' genoemd werden – de St.-Barbaravieringen zich beperkten tot een reusachtig drinkgelag, waarbij de feestvierders van de morgen tot de nacht van de ene herberg naar de andere slempten. Nadien heeft de actie der vakbonden en van het geheel der Christelijke Arbeidersbewegingen tot gevolg gehad dat de mijnarbeiders andere vormen van feestelijkheden gingen zoeken"*. ²⁰

En een jaar later noteerde hij als journalist: *"Wij hebben in ons werk de achteruitgang van de mijnwerkers concreet kunnen onderkennen (...) Tot voor een drietal jaren werden op onze redactie telkens voor St.-Barbara-dag 250 tot 300 georganiseerde vieringen aangekondigd in de mijnparochies, dit jaar (1969 dus) nog 66."* ²¹

En in 1992 schreef hij: *"Inzake de algemene evoluties en verwickelingen op het sociaal-economisch vlak waren zij (bedoeld wordt de Sint-Barbaravieringen) bezinningsdagen. De mijngeschiedenis van Limburg is een*

¹⁶ In 1977 namen ongeveer 500 atleten deel aan de Sint-Barbaraveldloop in Kattevennen.

¹⁷ Hier Genk, 1 december 1982

¹⁸ Hier Genk, 1 december 1982

¹⁹ Het Volk, 6 december 1971

²⁰ Het Volk, 5 december 1968 (auteur Maurits Standaert)

²¹ Het Volk, 6 december 1969 (auteur Maurits Standaert)

*bewogen geschiedenis geweest (...)*²², waarna hij de belangrijkste evoluties opsomde.

De kolenslagpremies n.a.v. Sint-Barbara.

Er circuleren veel wildwest-verhalen rond de kolenslagpremies onder de ex-mijnwerkers. Het systeem van de premies leidde vaak tot allerlei toestanden.

De ploeg met de hoogste productie werd hiervoor letterlijk 'verloond'.

Tegen Sint-Barbaradag deden de kompels hun uiterste best om zoveel mogelijk productie te 'maken'.

Hierdoor werden de veiligheidsvoorschriften wel eens genegeerd. Uiteraard waren het vooral de kolenposten die zich uit de naad werkten. Concurrerende groepen trachtten elkaar de loef af te steken alhoewel sommige bang waren dat de hogere productie later als norm zou gehanteerd worden. De extra-premies belandden overigens in het loonzakje van de opzichters.

De mijnzetels vaarden er zelf ook beter bij. Veel werk-leiders trakterden weliswaar hun mannen.

Ter illustratie: in 1935 ontving de eerste conducteur een extra kolenslagpremie van 2500 BEF, terwijl de 'gewone' opzichter nog slechts 400 BEF kreeg.²³ Pas de laatste jaren kregen ook de gewone mijnwerkers een extra-premie die dan gestort werd op hun rekening.

EN DE NAAM SINT-BARBARA LEEFT VERDER IN GENK.

Nu de Vlaamse Gemeenschap via het Ministerie van Cultuur eindelijk de volkscultuur (her)ontdekt en iedereen de mond vol heeft van 'reflecties over volkscultuur en samenleving'²⁴, lijkt het of onze culturele identiteit opnieuw gevaloriseerd wordt. Deze doelstelling heeft onze heemkring overigens al jaren in zijn prioriteitenpakket.

²² Het Volk, 5 december 1992 (auteur Maurits Standaert)

²³ De Rijck Tine, Vanmeulder Griet, 'De Ereburgers', EPO, 2000, p. 492)

²⁴ Denk maar aan de talrijke publicaties van de Koning Boudewijnstichting in dit verband.

De volksverering van Sint-Barbara mag dan wel over zijn hoogtepunt heen zijn, de elementen die verwijzen naar ons mijnverleden en die verbonden zijn met de figuur van Sint-Barbara, zijn niet alleen tastbaar maar ook in ons dagelijks termengebruik aanwezig. Zij herinneren ons ergo aan een stukje identiteitsbepaling. De talloze beelden in onze kerken die Sint-Barbara voorstellen mogen dit illustreren. Maar ook andere begrippen dragen nog herkenbare sporen van de patrones der mijnwerkers omdat ze naar haar genoemd zijn. Laten wij er enkele de revue passeren.

Het verenigingsleven.

□ *De Sint-Barbargilden en de Mijnwerkers-Brancardiers.*

Ik herinner me nog alsof het gisteren was hoe jaarlijks deur aan deur wandkalenders verkocht werden met daarop foto's van zieken, rolstoelgebruikers en mijnwerkers. Wist ik als jonge snaak veel wat dat beduidde. Pas later ontdekte ik dat de mijnwerkers-brancardiers hiervoor verantwoordelijk waren. Aanvankelijk bestonden er enkel Sint-Barbargilden die eerder neutraal van strekking waren. Pas in 1931 richtte kapelaan Deneys van waterschei de Mijnwerkers-brancardiers op, een katholieke afdeling die o.a. bedevaarten naar Lourdes organiseerde.

Vanaf 1948 zijn deze mijnwerkers-brancardiers deel gaan uitmaken van de KWB. Diverse afdelingen bestaan nu nog steeds.

Het vrijwilligerswerk dat zij gedurende decennia verrichtten, is altijd geïnspireerd geweest door 'een werk van naastenliefde'²⁵ en toonde aan dat de mijnwerkers geen 'verworpenen' zijn (een hautaine gedachte die wel eens de ronde deed over de mijnwerkers) maar edelmoedig onbaatzuchtigheid in hun vaandel dragen.

De Mijnwerkers-Brancardiers KWB-Sint-Eventius organiseert jaarlijks met groot succes een wandeling doorheen de Genkse mijnstreek rond het feest van Sint-Barbara.

En de mijnwerkers-brancardiers van Termien, die na het stopzetten van de activiteiten van KWB-Termien in 1968 een onafhankelijke koers gingen varen, ontplooiën een sterk onderbouwde zelfstandige werking met o.m. ziekendagen, de parochiale Lourdeswerking, een Sint-Barbaratombola met het Sint-Barbarafeest voor iedereen die zich verbonden weet.

²⁵ Dit zijn letterlijk de woorden waarmee Vlaams voorzitter Norbert Bousse de doelstelling van zijn vereniging typeerde (bron 'Ons Land' 1961 n° 51)

Dit feest in zaal De Schom wordt terecht als het hoogtepunt van hun jaarwerking bestempeld.

□ *De harmonie Sint-Barbara.*

Na de mijnsluiting van Zwartberg in 1966 verdween uiteraard de bron van subsidiëring aan de harmonie van Zwartberg. Ook in Waterschei droogde de subsidiekraan voor de plaatselijke harmonie, die verbonden was aan de mijnzetel André Dumont, langzaam op. Beide muziekverenigingen stopten hun activiteiten (in dit verband verwijzen wij gaarne naar de Britse film 'Brassed of', een prent die ook de moeilijkheden van de harmonie verbonden aan een Engelse mijn die op sluiten staat, schitterend op het doek schetst). Maar in 1969 stichtte men in het Casino een nieuwe harmonie, met name de Harmonie Waterschei-Zwartberg. Doch de zelfstandige harmonie van Waterschei die tot 1968 muziek speelde en diverse feestelijkheden opluisterde, was genoemd naar de patrones Sint-Barbara.

De harmonie Sint-Barbara ontstond reeds in 1912, mede dankzij het initiatief van pastoor Heeser en ir. Verwilghen, de eerste directeur-gerant van de koolmijn André Dumont.

□ *Andere naamsrelicten.*

We kunnen in het bestek van deze uiteenzetting uiteraard niet volledig zijn en alle verenigingen opsommen die ooit met Sint-Barbara gelinkt waren of nog zijn. Zo bestaan (en bestonden) er nog verscheidene organisaties die naar Sint-Barbara genoemd zijn. Denk maar aan de Sint-Barbaraschuttersgilde, de Poolse katholieke mannenbond Sint-Barbara, de eertijdse Sint-Barbarabibliotheek in Winterslag en andere instellingen. Ter gelegenheid van het feest van Sint-Barbara werden allerlei evenementen geprogrammeerd. De grote Sint-Barbaramarkt die inmiddels is afgeschaft, werd jaarlijks door het gemeentebestuur ingericht. Gedurende de hele dag ging deze markt door met tal van activiteiten.

Zo lezen we op de programmafolder uit 1950 o.a. volgende vermakelijkheden: 'Vee- en varkensmarkt, allerlei artikels (zelfs Auto's, Moto's en Velo's), foorvermakelijkheden (autoskoter, schietkramen, loterijen) en orkesten en liedjeszangers. Over de Sint-Barbaraveldloop schreven we reeds hoger.

Sint-Barbarainstituut in Lanaken

Toen in 1956 door afgevaardigden van de zeven Limburgse mijnen de plannen werden opgevat om een instituut te bouwen als speciaal opvangcentrum voor mijnwerkers die aangetast waren door stoflongen, oordeelde men deze instelling naar de schutsheilige van de mijnwerkers te vernoemen. De filosofie achter het concept van dit instituut – het zou niet als een gewoon hospitaal fungeren, maar was uitsluitend bedoeld als herstellingsoord voor mijnwerkers met stoflongen²⁶ – werd ingegeven door de helende kracht van de immense rust temidden het weidse groen.

De omgeving straalde, aldus de initiatiefnemers, een "vredige kalmte van het Kempische landschap"²⁷ uit en was bevorderlijk voor een (eventueel) genezingsproces. Of zoals in het personeelsblad van de Zwartbergse mijn te lezen staat: " (...) het initiatief is gegroeid uit de bezorgheid voor de gezondheid van onze mijnwerkers, uitgegroeid (...) tot een schoon, menslievend werk, waar met hart en ziel gewerkt wordt om aan de mijnwerker zijn gezondheid en daardoor een groot geluk terug te schenken"²⁸ (sic).

We willen er hier even op wijzen dat pas met ingang van 1 januari 1964 de stoflong als beroepsziekte werd erkend (evenwel met de restrictie dat wie het 'genot' had van een invaliditeitsvergoeding van de ziekenkas of van een invaliditeitspensioen, hiervoor niet in aanmerking kwam. Dit beruchte artikel 70 van de beroepsziektewet dat discriminerend werkte, werd pas op 1 januari 1970 afgeschaft.)

Beelden, kapellen en glasramen

□ *Beelden en glasramen*

Ook hier wensen we niet exhaustief te werk te gaan. We beperken ons tot enkele markante beelden, glasramen en kapellen in het Genkse.

In de Sint-Martinuskerk herkennen we duidelijk de stijl van de Genkse beeldhouwer Raf Mailloux in zijn Sint-Barbarabeeld dat afrekenet met het realisme. Sint-Barbara is hier gesculpteerd in een blokvormige zuil (een gelijkaardig Sint-Barbarabeeld van zijn hand staat

²⁶ T.b.c.-patiënten werden hier niet toegelaten; deze verwees men door naar sanatoria.

²⁷ Personeelsblad 'Nieuws van Zwartberg', jg. 3 nr. 2 juli 1959 p. 4

²⁸ Ibidem

overigens ook in de Sint-Barbarakerk van Eisden). Dit beeld in witte steen gehouwen, imponeert en staat in het Sint-Barbarazijaltaar. Ook in een glasraam van de dekanale kerk staat Sint-Barbara afgebeeld.

In de Christus-Koning kerk van Waterschei kunnen we niet naast het imposante houten beeld van de H. Barbara kijken. Dit grote houten beeld komt – net zoals de meeste beelden in deze kerk – uit de kunstschool van de abdij van Maredsous.

In de Sint-Barbarakapel is eveneens een glasraam te bewonderen waarop de H. Barbara is afgebeeld.

In de Oekraïense-Katholieke H. Johannes de Doperkerk staat de H. Barbara afgebeeld op het glasraam naast dat van de H. Catharina van Alexandrië. De H. Barbara wordt hier afgebeeld met een mijnlamp die de toren vervangt. Ze steekt beschermend haar rechterhand uit, als wil ze de mijnwerkers behoeden.

De Grieks-Orthodoxe Kerk in de G.A. Galopinstraat, ontworpen door architect Driessen, kreeg als patroonheilige Sint-Barbara toegekend en werd op 8 mei 1986 ingewijd. Het is het enige gebedshuis in Genk dat naar de schutsheilige van de mijnwerkers werd vernoemd. De grote Sint-Barbaratoren in de Sint-Albertuskerk van Zwartberg is in die zin markant dat Sint-Barbara niet wordt voorgesteld als de heilige met een attribuut, maar veeleer domineert hier het attribuut, met name de toren. Het monument als dusdanig werd ontworpen door Lacoste maar Raf Maillieux maakte het beeld van Sint-Barbara.²⁹

In de Sint-Jozef Werkmanskerk te Hoevenzavel bevindt zich eveneens een fraai H. Barbarabeeld (in het zijaltaar). En het houten Sint-Barbarabeeld in de Dominikanenkerk van Termien werd gebeeldhouwd door pater Bultinck.

De mijnwerkers-brancardiërs van Termien houden dit beeld in ere. En het indrukwekkende buiten-beeld van de H. Barbara in de H. Hartkerk van Winterslag zal wellicht ook de meeste Genkenaren gekend zijn. In diezelfde kerk vinden we fraaie glasramen die het leven van de schutsheilige uitbeelden.

□ *Kapellen.*

Het verwondert ons geenszins dat onze mijngemeente ook een aantal Sint-Barbarakapellen telt. De wijk

Boxbergheide heeft steeds een nauwe wijkverbondheid gekend.

De oorspronkelijke bewoning – we stipten het reeds eerder aan – van deze wijk bestond voor-namelijk uit mijnwerkers. In 1950 werd er de afdeling mijnwerkers-brancardiërs boven de figuurlijke doopvont gehouden. Samen met de Vereniging vzw Van Heidebloem tot Landeigendom en de plaatselijke jeugdbeweging lagen zij aan de basis van de Sint-Barbarakapel op het wat toen nog dorpspleintje werd genoemd van Boxbergheide. Tijdens het feest van Sint-Barbara in 1951 huldigde het gemeentebestuur samen met de kerkelijke overheid de kapel in. Weliswaar was de kapel oorspronkelijk toegewijd aan Maria. Tegen de achterkant van de kapel is het kunstwerk (in bouwkeraamiek) van kunstenaar Frans Cox aangebracht. Het stelt Sint-Barbara voor met de toren en de mijnwerkerslamp als attributen.

Ze wordt geflankeerd door mijnwerkers.³⁰

In Winterslag bevond zich eertijds in de kapel O.L.Vrouw Der Armen in de Staatstuinwijk een plaasteren beeld van Sint-Barbara.

Ook opmerkelijk is dat voor enkele jaren in Genk hier en daar in een aantal gevelnissen plaasteren Sint-Barababeelden stonden (o.a. in de Sint-Martensbergstraat). Ook de inmiddels verdwenen Sint-Barbarakapel in de Grotestraat is bij vele oude Genkenaren nog wel bekend.

Het valt buiten het bestek van dit verhaal, maar ook andere gemeenten waar veel mijnwerkers woonden, hebben prachtige Sint-Barbarakapellen en monumentjes opgericht. Voor verzamelaars van Sint-Barbara-afbeeldingen (prentjes, beeldjes, tekeningen, vaandels, gildevlaggen e.d.m.) is er voldoende stof om een heuse collectie uit te werken.

Dankbetuigingen.

Mijn oprechte woorden van dank gaan dan ook uit naar de heren Jef Muysers, Koen Van de Voorde, Willy Ballewijns en mevrouw Schrijvers-Plevoets voor het welwillende verstrekken van diverse informatiebronnen.

© Jef Habex

²⁹ Een gedetailleerde beschrijving van dit beeld vind je terug in 'Zwartbeg, 7000 flonkerende kristallen', uitgegeven in 1990 n.a.v. de viering van 50 jaar Lacostekerk in Zwartberg.

³⁰ Voor meer informatie verwijzen we naar de uitgave '50 jaar op de bres voor Boxbergheide', uitgegeven door de vzw VHTL in 2001.